

НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ - „СВЕТЛО УТРО“, „ТИХИЯТ ПРОЛЕТЕН ДЪЖД“, „КРЪГОЗОРИ НАДВЕСЕНИ“

ЛИРИЧЕСКИЯТ АЗ МЕЖДУ СВЕТЛИНАТА И ТЪМАТА

Човекът винаги се е възприемал като част от природата. В нейното лоно той търси и преоткрива себе си. Наричан „венец на природата“, все пак човекът, за съжаление, не може да достигне нейното съвършенство, нейната възвишена хармония. Той само усеща колко необходима му е тя, колко силно жадува душата му да достигне душевното равновесие, което може да му даде единствено сливането с нея.

Съпоставяйки се с природата, човекът опознава себе си. Връща се към изгубената изначална хармония и осъзнава, че по пътя си към материалното благоденствие е оставил „градината“ на душата си да обрасне с плевели, които задушават светлите пориви и лишават човешката му същност от досега с истинското щастие.

Лирическият герой на Николай Лилиев в „Светло утро“ изпитва присъщите за ранимата човешка природа колебания и разочарования, копнеж по неуловимото щастие. Мечтае поне за миг да се потопи в света на духовната хармония и да задържи този миг в сетивната си памет, колкото е възможно по-дълго. Именно надеждата подхранва жизнените сили на душата. Тя е в предчувствие за нещо светло и възвишено. И то идва с образа на светлото утро като химн на радостта, дълго търсена и така потребна за постигането на душевния комфорт.

Наслояваните горестни разочарование и болка са оприличени на „пара и мъгла“, „прокудени“ от лъчите на утрото. Светлината на новия ден е символ на раждащата се отново наранена душа. Прекрасният образ на ефирните крила идва сякаш да допълни усещането за полет и лекота. Стилистичният ефект на повторението въздейства образно върху сетивата. Нежността на определението „сребърни“ като цветови нюанс на светлината създава усещането за финес, подчертан от доуточняващото определение „тънки“. Многозначността на внушението, носено от образа на пеперудите, усилва възприятието за надземното, извисеното, както и стремежа да се утвърди убедителното му присъствие в този прекрасен миг. Животът на тези ефирни същества е кратък като самия блян по щастие. Поетичният изказ не допуска настроението да бъде помрачено от присъствието на тъмни сенки или тъжни предчувствия. Напротив, всяка следващата строфа привнася нови приливи на оптимизъм и жизнерадост.

Възторженото настроение създава усещането за безграничност на радостта:

*Ти безбрежна шир събуди,
звънна в моите стъкла...*

Към зрителните възприятия се прибавят и слухови. Утрото звънва и напомня за силата на своето въздействие върху човешката душа – отваря всички сетива за радостта и създава музиката на възпяването ѝ. Цялата музикалност на виртуозния Лилиев стих издава светлия порив към хармония между жизнената природа и човешката душевност. Жизнеността се подчертава от движението, от промяната, протичаща заедно с настъпването на новия ден: „прокуди, събуди, звънна“.

Приповдигнатото настроение на лирическия АЗ е в синхрон с пейзажа на утрото, което осветява и земната, и човешката природа. Така атмосферата на реалния свят става символ на израз на движенията в душата на човека.

Красотата на картината е завладяваща. Композиционната организация на стиховете способства за изключителното им емоционално въздействие като музика и образ. Светлинното излъчване е обогатено с това на скъпоценните камъни, които прибавят своята мека светлина към отблясъка на утрото. Светлинният ефект достига своя апогей в „цяла мрежа светила“. Така поетът открива естествената съпричастност между атрибутите на природния свят и настроението на лирическия АЗ. Звукът и светлината пробуждат в душата като в „безбрежна шир“ особена тържественост на възприятията. Стиховете зазвучават като ода на радостта, красотата и духовната хармония. За това спомага мелодиката на стиха, неговата ритмичност, изградена чрез сполучливо използваните повторения. Така тази поетическа миниатюра зазвучава жизнеутвърждаващо.

В „Тихият пролетен дъжд“ се наблюдава един импресионистичен отзвук, роден в душата на поета. Виртуозна е музикалността на стиха, но тук върху възторженото звучене се наслаждат минорни тонове. Като отронена въздишка от страдаща душа са тези стихове, подредени като нежна, извираща от душата мелодия. Началото на творбата се съотнася към покълналите с пролетта надежди, толкова съкровени за всяка човешка душа – надежди, вплетени в звънна на тихия пролетен дъжд. Определението „тихият“ създава асоциации за нежност, но и за пла-

хост, породени от познанието за природния и житейския кръговрат и неговата краткотрайност.

„Тихият пролетен дъжд“ става символ на пречистването и промяната. Въплъщава в себе си новото, възхода на човешката природа, означен с глагола „изгряха“. Мелодичният ритъм на стихотворението е в синхрон с ритъма на природния живот. Събудената земя „слуша“ и „тръпне“, унесена от приказките на „тихия пролетен дъжд“. Тази приказност насочва към илюзията, към възшебството, в което всички понякога вярват, упоени от надежди и мечти. Илюзията, че може да има дълготрайна хармония в живота, се съдържа в напевите на „тихия пролетен дъжд“. С тях той омайва не само земята, която го чака трепетно, но и човешката душа, заслушана в неговия спокоен ритъм. Смесово стиховете насочват към вътрешната потребност на лирическия АЗ от хармония и душевно равновесие. Поетът свързва представата за спокоен и щастлив вътрешен мир с родния дом, образно очертан като „моята стряха“. Здравата връзка с реалността би могла да бъде изразена чрез метафоричното присъствие на земята. Нейното очертание е символ на въздействие. Дъждът е одухотворената природна връзка между небето и земята. Неговата функция е символно медиативна. Изразява порива към небесното, нетленното и непреходното. Оттам човекът очаква доброто и красотата, въплътени в надежди, които идват с пролетния дъжд. Осъзнати като потребност, те са израз на духовните пориви.

Противоречията на човешката природа, вечно търсеща, неспокойна и неуверена, отключва разнопосочния израз на чувствата в нея. Заедно с надеждата се появяват и съзидателните като израз на несбъднати блянове. А може би те са израз на желанието за пречистване от наслоената болка и неудовлетвореност от живота и света, в който е принуден да живее лирическият АЗ. Мигът на пречистване, обединен с този на „тихия пролетен дъжд“, е възможен и естествен, защото дъждът и съзидателните са едносъщни, смислов близки. Усеща се една по-универсална насоченост на това човешко състояние, разкриващо ранимата човешка природа. Пречистването и надеждите, дошли с пролетното обновление, вероятно предизвикват спонтанния възторг, който следва след

съзидателни. Той обаче е последван от една „уплаха“. Всички тези състояния са обвързани с образа на „тихия пролетен дъжд“, изпълнен с метафоричен смисъл. Внутренните емоционални състояния са част от символната същност на образа. Същевременно той става фон на емоционалния контраст в човешките изживявания – „сълзи, възторг и уплаха“. Образът на дъжда носи метафоричния смисъл на живота, разнолик и често пъти непредвидим.

Предусещането¹ за напразното възторжено очакване на приказното, на мечтаното, явно ражда уплахата. Вероятно и осъзнаването на житейската истина за вечния кръговрат, който възражда и отнема надеждите, също създава минорното настроение, изразено в края на лирическата миниатюра:

...с тихия пролетен дъжд
колко искрици изтияха.

Глаголната форма „изтияха“ е особено поетичен изказ на загубените надежди, приплетени в човешката душа. И все пак финалът на творбата носи усещането за мъдрия поглед на човека към живота. Освободен от романтичните илюзии, той осмисля истината за него, за тази вечна и естествена повторемост, носеща надеждата за по-съвършен човешки свят.

Поетичният изказ на Николай Лилиев се откроява със своята великолепа форма и музикалност, осъществена чрез ритма и честата употреба на съгласни като „п“, „т“ и „а“. Чрез тях поетът пресъздава водещата символна роля на образа на дъжда. Мелодичната повторемост идва от употребата на инициалния¹ стих „тихият пролетен дъжд“ като рефрен в стихотворението.

Самотата е основен мотив в миниатюрата „Кръгозори надвесени“. Водеща е минорната гама в лирическото настроение. Природната картина е в унисон с есенния пейзаж. Характерните за рисунъка щрихи са пестеливи, изразени само с началните два стиха:

Кръгозори надвесени
и сплътени тъми.

Рефренът: „Ръми, есен е“, подчертава тягостното настроение във възприятията на лирическия субект. Мотивът за самотата звучи като вопъл на душата в нейната безнадеежност и отчужденост от света. Метафората „кръгозори надвесени“ създава усещането за ограниченост на хоризонта, който е стеснен от „сплътени тъми“. Есенната студенина и сивота кореспондират с усещането за неприютност, изразена с глагола „бродим“. Несвършеното време на глаголната форма асоциира с продължителност на действието, което засилва тягостното възприятие на реалността. Тя е неприветлива, безрадостна и потискаща. Съчетанието на епитетите „надвесени“ и „сплътени“ подчертава подобно въздействие. Липсата на изход от този надвиснал кръгзор, предизвиква тъжно, мрачно настроение. Пространството е максимално затворено, а това стеснява и душевния кръгзор на лирическия субект, като поражда усещането за безутешност и отсъствие на съпричастност. Жалбите остават „глухи“, тоест нечути, без

зответни. Приети като съдба, като неизбежност, те водят към примирението, изразено като унес, който напомня за липса на жизнени сили.

Характерното за символистите неодобрение на реалния свят ги кара да се възприемат като пленници на тъгата и мълчаливото страдание. Природната картина в творбата на Лилиев е външен израз на стаените в душата чувства. Самотността на човешкия индивид се възприема явно като всеобща. Тя е част от универсалното човешко страдание, назовано с местоименната форма „ние“. Самотата сродява човешките сърца. Обща е тяхната съдба както в любовта, така и в търсенето на непостижното щастие. Естествена е рефлексията на природното състояние върху настроението на лирическия субект, съотнесени на базата на тяхната близост и сходство. Духовният кризис на личността, поставена често пред изпитания, се разкрива в импресията с богато психологическо проникновение. Почти акварелният поетичен рисунък съдейства за образното въздействие на поетичния размисъл.

Безспорно е присъствието на Николай Лилиев като „бисерен лирик“ в българската поезия. Стиховете му въздействат със своята изтънченост и нежност. Те съдържат естествения човешки копнеж за радостта от живота, както и тихата тъга от несбъднатото щастие.

Лидия БОЙКОВА

¹ Инициален – въвеждащ, посвещаващ, ритуален.